

UNIwersytet Jagielloński
Wydział Filologiczny

AUTOREFERAT

Joanna Szczepańska-Włoch

**The Contemporary Political TV Interview in Great Britain and Poland – a Contrastive
Analysis of the Genre with Respect to the Theory of Discourse Games**

(Współczesny telewizyjny wywiad polityczny w Wielkiej Brytanii
i Polsce – analiza kontrastywna gatunku na bazie teorii gier dyskursywnych)

Praca doktorska napisana pod kierunkiem
prof. dr hab. Elżbiety Chrzanowskiej-Kluczewskiej

1. Cel pracy i uzasadnienie przedmiotu badania

[...] dyskurs każdy polega na przytoczeniu: albo faktów, albo poglądów, tj.
raz bywa historycznym, drugi raz jest roztrząsaniem czegośkolwiek [...]

Schopenhauer 1893/2007

Pisząc *Erystykę, czyli sztukę prowadzenia sporów* Arthur Schopenhauer (1902) próbował nakłonić czytelników, by nie ulegali sztuce zwodzenia, to jest retoryce w rozumieniu sofistów. Traktat jego autorstwa zawierający trzydzieści osiem sposobów na pokonanie oponenta może być z powodzeniem zastosowany w różnych profesjach. Jedną z nich jest bez wątpienia polityka. Polityk, ukierunkowany na przechytrzenie swojego oponenta, a w konsekwencji na zdobycie wyborców poprzez przekonanie ich do obranej linii argumentacji oraz własnych poglądów, stara się uzupełnić swoje umiejętności oratorskie o efektywne instrumenty służące osiągnięciu politycznej korzyści.

Przy założeniu, że dyskurs polityczny rozumiany jest jako miejsce sporu/walki słownej, znaczenie wypowiedzianych przez polityka słów i kwestii podlega modyfikacji w zależności od wyznaczonego celu, a cechami dystynktywnymi omawianego gatunku mogą być konflikt lub/i relacje dominacji. Analiza dyskursu politycznego opiera się zarówno na cechach lingwistycznych, jak i pragmatycznych (kontekstowych). Uczestnicy dialogu wybierają różne opcje syntaktyczne, semantyczne, ale również pragmatyczne, niezbędne do

przeprowadzenia procesu komunikacyjnego. Tym samym powyższe cechy mogą prowadzić do rozumienia wywiadu politycznego jako walki o władzę, ale także jako platformy mającej na celu przekonanie do stanowiska/punktu widzenia danego polityka. Tytułem przykładu, by osiągnąć swój cel, politycy mogą stosować następujące strategie: dystansują się od trudnych pytań prowadzącego wywiad, unikają pytań prowadzącego, kwestionują dane pytanie, odrzucają dane pytanie, atakują, stosują akty zagrożenia twarzy (*face-threatening acts*), reprimendę wobec prowadzącego, odwołują się do błędnej argumentacji (nie bazującej na faktach, ale na spekulacjach i domniemaniach) oraz humoru, ograniczają treść przekazywanych informacji (*signal jamming*), czy też prowadzą grę samotnika (*a game of solitaire*) itp. Gracz, który wykaże się większymi umiejętnościami w zwodzeniu przeciwnika, nawet jeśli okażą się one powierzchowne, wygrywa. Częściej to właśnie sposób, w jaki politycy przekazują informacje, ma znaczenie, a nie ich treść.

Niniejsza praca ma na celu holistyczne przedstawienie pojęcia *strategii* w ramach gatunku wywiadu politycznego. Strategie zostały przedstawione jako byty od siebie zależne, które budują językowy repertuar gracza politycznego. Metodologiczna baza niniejszej dysertacji zasadza się na desygnowaniu możliwych strategii uczestników aktu komunikacyjnego, czyli wywiadu politycznego, w ramach teorii *gier dyskursywnych* (*dialogowych*) Lauri'ego Carlsona (1983), ze szczególnym uwzględnieniem paradygmatu strategicznego *semantyki teorio-growej* Jaakko Hintikki (1973, 1979a, 2000); oraz podejścia strategicznego do teorii gier zaproponowanego przez Avinasha K. Dixita i Barry'ego J. Nalebuffa (1991/1993, 2010).

2. Opis metodologii

Niniejsza praca składa się z dwóch części. **Część I** („Theoretical considerations”, pl. „Rozważania teoretyczne”) poświęcona jest rozważaniom teoretycznym, w szczególności analizie dyskursu, teorii gier językowych oraz założeniom strategicznym, które stanowią podstawę metodologiczną części empirycznej dysertacji. W **rozdziale pierwszym** („Discourse analysis – political discourse – political interview”, pl. „Analiza dyskursu – dyskurs polityczny – wywiad polityczny”) zaprezentowane zostały: pojęcie *dyskursu*, różne koncepcje analizy dyskursu oraz pojęcia dyskursu politycznego i wywiadu politycznego.

Rozważania teoretyczne rozpoczynają się od przedstawienia koncepcji dyskursu w ujęciu Michela Foucaulta (1970, 1971/1972, 1978, 1980), która w dużym skrócie odnosi się do pojęcia *formacji dyskursywnej* rozumianej jako zbiór reguł służących do językowego i konceptualnego określenia danego pola wiedzy (*okres archeologiczny*) oraz relacji pomiędzy *wiedzą a władzą* (*okres genealogiczny*). Podstawowym założeniem teorii Foucaulta jest więc

utożsamienie dyskursu nie tylko z pojęciem językowym, ale także powiązanie go ze zjawiskami niedyskursywnymi, takimi jak zdarzenia społeczne, techniczne czy polityczne. Z kolei Teun A. van Dijk i Walter Kintsch (1983) przybliżyli model strategiczny przetwarzania danych lingwistycznych, który łączy w sobie użycie języka, przekazywanie idei oraz interakcję w sytuacjach społecznych. Powyższa koncepcja dała asumpt, by zaproponować *Krytyczną Analizę Dyskursu* (por. van Dijk 1972, 1977, 1985a, 1985b, 1985c, 1985d, 1985d; Fairclough 1992/2008, 1995/1999, 1989/2001; Wodak 1996, 2008, 2009/2011; Wodak i Meyer 2015), która, bazując na wyżej wymienionej teorii van Dijka, podkreśla wagę zjawisk społecznych w analizie dyskursu, uznając za cel badanie relacji dialektycznej i przedstawienie mechanizmów, przy pomocy których język i znaczenie wykorzystywane są przez władzę, by manipulować i wpływać na rządzonych. W dalszej kolejności analizie poddana została *teoria społeczna dyskursu* Normana Fairclougha (1992/2008, 1995/1999, 1989/2001), który usystematyzował dotychczasową wiedzę na temat dyskursu, formułując listę założeń stanowiących wytyczne krytycznego podejścia do jego analizy. Dla przykładu analiza dyskursu nie koncentruje się jedynie na relacjach siły/władzy w dyskursie, ale dąży do wyjaśnienia, w jaki sposób owe relacje władzy i walka o władzę kształtują praktyki dyskursywne społeczeństwa lub instytucji. Ponadto omówione zostały pojęcia *ideologii* (Althusser 1971) oraz *hegemonii* (Gramsci 1971) oraz podejście do dyskursu politycznego jako swoistego „pola walki” (Seidel 1985: 44). Rozdział zamyka omówienie *wywiadu politycznego* jako *gatunku paraliterackiego*, charakteryzującego się strukturą dialogową, z dwiema kategoriami uczestników o wyznaczonych w obrębie gatunku rolach: dziennikarza oraz osoby udzielającej wywiadu (Kita 1998: 167).

W **rozdziale drugim** („Games in language – definition, types, rules”, pl. „Gry w języku – definicje, typy, reguły”) zamieszczone zostały: definicja *gry*, typy gier oraz reguły, które owe gry determinują. Teoria gier została poddana analizie w ramach koncepcji prezentowanych przez Ferdinanda de Saussure’a, Johana Huizingę, Ludwiga Wittgensteina, Rogera Cailloisa, Erica Berne’a czy Jean-François Lyotarda. Przedstawione zostały również założenia matematycznej teorii gier Johna von Neumanna i Oskara Morgensterna (1953), rozwijane przez Duncana R. Luce’a i Howarda Raiffa’ę (1957/1958) oraz Johna Nasha (1950; por. matematyczna teoria gier polegających na braku współpracy, *non-cooperative games*). Fundament dla rozważań prowadzonych w niniejszej pracy stanowi *semantyka teorio-growa* (*game-theoretical semantics*) Jaakko Hintikki (1973, 1985, 1990), jako analiza języka sformalizowana i zorientowana na zdanie. W przedstawionym kontekście nie wolno również pominąć podejścia strategicznego do teorii gier rozwiniętego przez Adama M. Brandenburgera i Barry’ego J. Nalebuffa (1996) oraz Dixita i Nalebuffa (1993, 2010) w ramach języka biznesu i zachowań ludzkich. Nie mniej ważna jest również koncepcja

Pośredniej Drogi (Middle Path) prezentowana przez Elżbietę Chrzanowską-Kluczewską (2004), która łączy sformalizowaną semantykę teorio-grową Hintikki ze znacznie szerszym opisem gier w języku autorstwa samego twórcy pojęcia *gry językowej*, to jest Wittgensteina, w zastosowaniu do dyskursu literackiego.

W **rozdziale trzecim** („The strategic foundation of language-games”, pl. „Strategiczne założenia gier językowych”) opisane zostało podejście strategiczne (pojęcie *strategii*) w ramach semantyki teorio-growej, teoria gier dialogowych Carlsona (1983, 1984) skupiająca się na schemacie pytanie-odpowiedź, pragma-dialektyczna teoria argumentacji Fransa H. van Eemeren i Roba Grootendorsta (1984, 1992, 2004) oraz van Eemeren i Petera Houtlossera (2002, 2005) łącząca poziom dialektyczny z retorycznym (to jest perswazyjnym) odnoszącymi się do sensowności i efektywności w wymianie komunikacyjnej. Ponadto, co bardzo istotne dla niniejszej pracy, przedstawione zostało myślenie strategiczne łączące specjalistyczną/naukową wiedzę (*science*) z umiejętnością, którą można nabyć (*art*) do podejmowania decyzji (*decision-making*) w ramach języka ekonomii. Koncepcja ta posłużyła do wybrania głównych strategii (*master strategies*), zastosowanych następnie w części empirycznej jako szkielet do opisanie strategii tekstotwórczych wykorzystywanych przez polityków, to jest: 1. *strategii kooperacji (cooperation)*, 2. *kooperacji-współzawodnictwa (co-opetition)*, będącej połączeniem strategii kooperacji i sporu/współzawodnictwa, 3. *sporu/współzawodnictwa (conflict/competition)*, 4. *perswazji (persuasion)* oraz 5. *manipulacji (manipulation)*.

3. Charakterystyka analizowanego materiału tekstowego

Część II prezentowanej dysertacji („Strategies in practice”, pl. „Strategie w użyciu”) zawiera praktyczną część studium. W **rozdziale czwartym** zaprezentowane zostały cele pracy, pytania badawcze, materiał badawczy oraz podstawa metodologiczna. W **rozdziałach piątym i szóstym** („British political interviews”, pl. „Wywiady polityczne w Wielkiej Brytanii” oraz „Polish political interviews”, pl. „Wywiady polityczne w Polsce”) nazwano i opisano strategie tekstotwórcze (głównie dyskursywno-pragmatyczne, ale również językowe) polskich i brytyjskich polityków w ramach wyżej wymienionych strategii głównych (*master strategies*). W uwagach końcowych przedstawiono natomiast wnioski płynące ze szczegółowej analizy 20 wywiadów politycznych, które ściśle korespondują z pytaniami badawczymi wymienionymi w rozdziale czwartym.

Jak zostało już wspomniane celem niniejszej pracy było opracowanie studium komparatystycznego gatunku wywiadu politycznego na bazie 1. *teorii gier dyskursywnych (dialogowych)*, Carlson 1983), wywodzącej się z semantyki „teorio-growej” Hintikki (1973,

1985, 1990) oraz 2. *podejścia strategicznego* przyjętego przez Dixita i Nalebuffa (1991/1993, 2010, w odniesieniu do gier w biznesie, które z kolei mają swoje źródło w matematycznej teorii gier von Neumanna i Morgensterna (1944/1953), Luce'a i Howarda Raiffa'y (1957/1958), oraz Nasha (1950), z uwagi na brak zastosowania wyżej wzmiankowanych teorii do opisu wywiadu politycznego. By zobrazować powyższy problem badawczy, to jest nazwać, zdefiniować oraz porównać strategie tekstotwórcze wybranych polskich i brytyjskich polityków, wybranych zostało 348 fragmentów z transkrybowanych wywiadów politycznych przeprowadzonych w programach publicystycznych emitowanych w brytyjskiej telewizji publicznej (BBC1) oraz polskiej telewizji publicznej (TVP1). Przykłady służące do przedstawienia strategii tekstotwórczych w wywiadach brytyjskich przeprowadzonych przez Andrew Marra zostały zaczerpnięte z programu pt. *The Andrew Marr Show* emitowanego przez stację BBC1 w niedzielę rano w okresie od 22 lipca 2012 r. do 15 lutego 2015 r. Fragmenty polskich wywiadów przeprowadzonych przez Tomasza Lisa pochodzą z programu pt. *Tomasz Lis na żywo* emitowanego w poniedziałkowe wieczory w TVP1 w okresie od 6 czerwca 2011 r. do 29 grudnia 2014 r. Należy podkreślić, że analiza przeprowadzona w pracy bazuje na jakościowych, a nie ilościowych metodach badawczych (za wyjątkiem Tabel 5.1 i 5.2, które przedstawione zostały w odniesieniu do wywiadu z Jarosławem Kaczyńskim, w którym obserwuje się strategię nazwaną pojedyńkiem słownym (*verbal duelling*) pomiędzy gospodarzem i gościem wywiadu, a które przedstawiają liczbę wymian pomiędzy dziennikarzem a politykiem oraz średnią liczbę słów użytych w wymianach).

4. Wyniki badań

Szczegółowa analiza 20 wywiadów politycznych (10 brytyjskich i 10 polskich) pozwala na wysunięcie następujących wniosków. Po pierwsze, strategie główne użyte w analizowanych wywiadach politycznych zorientowane są na spór/współzawodnictwo, kooperację-współzawodnictwo, manipulację oraz perswazję. Podkreślić jednak należy, iż strategiami dominującymi są strategie sporu/współzawodnictwa, manipulacji oraz perswazji. Z kolei strategię kooperacji (po raz pierwszy przywołaną przez Wittgensteina (1958) w odniesieniu do gier językowych) politycy stosują w przypadku chęci budowania koalicji pomiędzy partiami. Strategia ta obecna jest w wywiadach politycznych rozumianych jako szeroko pojętą komunikację, a w szczególności jako gatunek synkretyczny, łączący funkcje informacyjne i opiniotwórcze ze strukturą dialogową, z dwoma uczestnikami o ściśle określonych rolach społecznych i tekstotwórczych: dziennikarzem i interlokutorem. Zatem strategia kooperacji jest nieodłącznym elementem wywiadu politycznego, jednakże nie w znaczeniu, które najczęściej spotykamy w sytuacjach życia codziennego. Uczestnicy dialogu: dziennikarz i

polityk zaangażowani są w wymianę poglądów/opinii, ale na zgoła innych zasadach. Nierzadko politycy unikają odpowiedzi na zadawane pytania, ignorują je, czy też starają się przejąć kontrolę nad tematyką wywiadu, czyli rolą jaką przyjmuje dziennikarz. Wyżej wymienione spostrzeżenia prowadzą nas do wysunięcia kolejnego wniosku, że w analizowanych wywiadach politycznych strategia współpracy w jej klasycznym rozumieniu wydaje się być niedoreprezentowana.

Tytułem przykładu, poniżej zostaną przedstawione wybrane strategie brytyjskich i polskich polityków w ramach dwóch *strategii głównych*: kooperacji-współzawodnictwa oraz perswazji:

1/ Strategia kooperacji-współzawodnictwa

a. Brytyjskie wywiady polityczne:

- i. Sygnalizowanie: kontrolowane przekazanie informacji (*Signalling: the controlled release of information*)
- ii. Spojrzenie w przyszłość i rozumowanie wstecz (*Look forward and reason backward*);
- iii. Stosowanie niedopowiedzeń (*Staying implicit*)
- iv. Publiczne wypowiedzanie się z wykorzystaniem środków łagodzących jako mechanizmu obronnego (*The on record strategy with redressive action as a defence mechanism*)
- v. Humor jako mechanizm obronny (*Humour as a defence mechanism*)

b. Polskie wywiady polityczne:

- i. Gra na niezależność (*A play on independence*)
- ii. Nazywanie rzeczy po imieniu (*Call a spade a spade*)
- iii. Odgrywanie roli nad-nadawcy (*Towards the role of a super-sender*)
- iv. Strategia dysocjacji (*The strategy of dissociation*)
- v. Środki figuratywno-retoryczne: ironia (*Figurative–rhetorical means: irony*)

2/ Strategia perswazji

a. Brytyjskie wywiady polityczne:

- i. Gra na nowinki (*A game of novelty*)
- ii. Domniemana groźba (*Implicit threat*)
- iii. Wyborca jako ostateczny arbiter (*The audience as final arbiter*)
- iv. Slogan jako narzędzie perswazyjne (*A sound bite as a persuasive tool*)
- v. Środki figuratywno-retoryczne (*Figurative–rhetorical means*)

b. Polskie wywiady polityczne:

- i. Konstytucjonalność jako strategia legitymizacji (*Constitutionality as a legitimisation strategy*)

- ii. Odniesienie do wieku i doświadczenia, czyli do mądrości (Reference to age and experience – to wisdom by implication)
- iii. Intertekstualność jako strategia perswazji (The strategy of intertextuality)
- iv. „Serce i rozum” jako markery koherencji (“Heart and reason” as markers of coherence)
- v. Konwersacyjnalizacja dyskursu politycznego (The conversationalisation of political discourse)

Kolejna różnica, a w konsekwencji wniosek, do którego chciałabym się odnieść, odwołuje się do kwestii fundamentalnej, mianowicie definicji wywiadu politycznego i ról jakie główni bohaterowie odgrywają. Wychodząc z założenia, że wywiad lub – stosując termin podany przez Martina Montgomery’ego (2011: 36) – wywiad bazujący na odpowiedzialności (*accountability interview*) określony jest wedle jasno określonego formalnego podziału na role uczestników dialogu, ruchy dziennikarza winny opierać się na obiektywizmie, bezstronności i neutralności (Greatbatch and Heritage 1991). Oczywiście nie oznacza to, że rola dziennikarza ogranicza się do przyjmowania biernej postawy wobec odpowiedzi interlokutora. Dziennikarz może podawać je w wątpliwość, ale w sposób niewykraczający poza ustalone wcześniej normy.

W odniesieniu do repertuaru strategicznego użytego przez polityków, brytyjscy politycy nierzadko napotykali na trudne pytania prowadzącego wywiad, to jest Andrew Marra, z którym zaciekle debatowali, nie zgadzali się, atakowali, ale także, w odróżnieniu do wywiadu z Jarosławem Kaczyńskim bazującym na podejściu antagonistycznym, próbowali zastosować sposoby łagodzenia swojej wypowiedzi (*mitigation devices, softening mechanisms*, itd.). Podobny wniosek można wyciągnąć w stosunku do pozostałych aktorów politycznych wywiadów przeprowadzonych z polskimi politykami, poza już wcześniej wspomnianym wywiadem z Jarosławem Kaczyńskim. Powodem może być sposób prowadzenia wywiadu przez Tomasza Lisa. W dziewięciu wywiadach na dziesięć styl prowadzenia wywiadu może być porównany do stylu Marra. Lis odgrywa rolę baczego obserwatora, formuje wnikliwe i podchwytliwe pytania, ale pozostaje obiektywny, bezstronny i neutralny. Dopiero wywiad z Jarosławem Kaczyńskim prowadzi nas do zgoła odmiennych wniosków. Dziennikarz przestaje być tylko baczym obserwatorem aktu komunikacyjnego i przyjmuje rolę „adwokata, inkwizytora i arbitra prawdy” (Montgomery 2007; por. Hutchby 2011: 116), które to z kolei przybliżają nas do nazwania tego wywiadu *hybrydowym wywiadem politycznym*, którego cechami charakterystycznymi są wyrażanie osobistej opinii oraz emocjonalne, konfrontacyjne i wrogie podejście do interlokutora. Ponadto, w żadnym z analizowanych wywiadów strategie używane przez gospodarza i gościa nie opierają się w tak znacznym stopniu na konflikcie. Posunięcia strategiczne rozmówców bazują na pojedynku

słownym (*verbal duelling*) z pominięciem środków mitygujących/rekompensujących konflikt i pozwalających rozmówcy zachować twarz (por. pojęcie *twarzy* w ramach teorii grzeczności Penelope Brown i Stephena Levinsona 1987). Ciągłe reprimendy, oskarżenia, oraz stosowanie argumentów opartych na błędnym rozumowaniu niebazującym na faktach, a spekulacjach i domniemaniach, stają się cechami charakteryzującymi omawiany wywiad. By dowieść zasadności powyższej konkluzji, przedstawione zostały dwie tabele (5.1 oraz 5.2), które zawierają informacje o liczbie wymian pomiędzy dziennikarzami a politykami oraz średniej liczbie słów użytych przez polityków w wymianach. Informacje zawarte w tabelach jednoznacznie wskazują na dynamiczną i bazującą na konflikcie naturze omawianego wywiadu.

Tabela 5.1 Dane dotyczące liczby użytych słów w wywiadach, liczby wymian w każdym wywiadzie i średniej liczby słów w wymianach w analizowanych wywiadach politycznych w Polsce

	words used	turn construction unit (TCU)	no. of words per TCU
Leszek Balcerowicz	3,468	133	26
Władysław Bartoszewski	4,333	89	49
Jarosław Kaczyński	7,952	552	14
Bronisław Komorowski	6,856	196	35
Aleksander Kwaśniewski	3,530	96	37
Leszek Miller	1,973	89	22
Janusz Piechociński	2,783	125	21
Jan Vincent Rostowski	1,973	65	30
Radosław Sikorski	2,989	85	35
Donald Tusk	7,515	152	49

Tabela 5.2 Dane dotyczące liczby użytych słów w wywiadach, liczby wymian w każdym wywiadzie i średniej liczby słów w wymianach w analizowanych wywiadach politycznych w Wielkiej Brytanii

	words used	turn construction unit (TCU)	no. of words per TCU
Douglas Alexander	1,846	55	34
Ed Balls	2,917	94	31
David Cameron	5,174	90	57
Nick Clegg	5,195	140	37
Nigel Farage	2,641	74	36
Philip Hammond	2,912	85	34
Boris Johnson	2,499	50	50
John Major	2,794	75	37
Ed Miliband	5,193	152	34
George Osborne	3,851	101	38

Podsumowując, repertuar strategiczny dobierany przez brytyjskich i polskich polityków niewątpliwie różni się. Jednak najbardziej widoczną różnicą jest styl prowadzenia dialogu jaki politycy przyjmują, a nie dobór strategii. Można nadmienić, iż polscy politycy wydają się przegrywać w tej batalii. Język używany przez brytyjskich polityków ozdobiony jest wieloma stylistycznymi środkami, ale również słowami/zwrotami kolokwialnymi, nie rzadko z humorystycznym wydźwiękiem, co również pozwala przyporządkować wywiady polityczne do grupy *hybrydowych wywiadów politycznych*. W odniesieniu do języka stosowanego przez polskich polityków, powodem przegranej, o której wyżej wspomniałam, jest niewątpliwie małe znaczenie jakie polscy politycy przywiązują do myślenia strategicznego, którego nieodłącznym elementem w kontekście wywiadu politycznego jest język i które winno stać się podstawowym narzędziem gry politycznej.

Wybrana literatura

- Berne, Eric. 1964/1984. *Games People Play – The Psychology of Human Relationships*. New York: Ballantine Books.
- Brandenburger, Adam M. and Nalebuff, Barry J. 1996/1998. *Co-opetition*. New York: Currency Doubleday.
- Brown, Penelope and Levinson, Stephen C. 1987. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, Gillian and Yule, George. 1983. *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carlson, Lauri. 1983. *Dialogue Games*. Dordrecht, Boston, London: D. Reidel.
- Chilton, Paul. 2004. *Analysing Political Discourse*. London, New York: Routledge.
- Clayman, Steven E. and Heritage, John. 2002. *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Charteris-Black, Jonathan. 2014. *Analysing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor*. New York: Palgrave Macmillan.
- Chrzanowska-Kluczevska, Elżbieta. 2002. Gry językowe tłumaczy. In: *Język trzeciego tysiąclecia II, tom 2: Polszczyzna a języki obce: przekład i dydaktyka*, ed. Władysław Chłopicki. Kraków: Wydawnictwo Tertium. 33-39.
- . 2004. *Language-games: Pro and Against*. Kraków: Universitas.
- . 2013b. Sztuka strategii w dyskursie w świetle rozwoju teorii gier. In: *Prace Komisji Neofilologicznej PAU*, t. XI, eds. Marta Gibińska-Marzec and Stanisław Widłak. Polska Akademia Umiejętności. 33-48.
- Dijk van, Teun A. 1985a. Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-discipline. In: *Handbook of Discourse Analysis, Volume 1: Disciplines of Discourse*, ed. Teun A. van Dijk. London: Academic Press. 1-10.
- . 2002. Political Discourse and Political Cognition. In: *Politics as Text and Talk. Analytic Approaches to Political Discourse*, eds. Paul Chilton and Christina Schäffner. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 203-223.
- . 2008. *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan.
- Dixit, Avinash K. and Nalebuff, Barry J. 1991/1993. *Thinking Strategically*. New York, London: W.W. Norton & Company.
- . 2010. *The Art of Strategy*. New York, London: W.W. Norton & Company.
- Dixit, A.K. and Skeath, Susan. 1999. *Games of Strategy*. New York, London: W.W. Norton & Company.

- Duszak, Anna and Fairclough, Norman. 2008. Krytyczna analiza dyskursu – nowy obszar badawczy dla lingwistyki i nauk społecznych. In: *Krytyczna analiza dyskursu*, eds. Anna Duszak and Norman Fairclough. Kraków: Universitas. 7-29.
- Eemeren van, Frans H. 2010. *Strategic Maneuvering in Argumentative Discourse: Extending the Pragmatic-Dialectical Theory of Argumentation*. Amsterdam: Benjamins.
- Eemeren van, F.H. and Grootendorst, Rob. 1984. *Speech Acts in Argumentative Discussions: A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed Towards Solving Conflicts of Opinion*. Dordrecht: Floris Publications.
- Fairclough, Norman. 1992/2008. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- . 1995/1999. *Critical Discourse Analysis*. London, New York: Longman.
- . 1989/2001. *Language and Power*. Harlow: Longman.
- Foucault, Michel. 1969/2002. *The Archaeology of Knowledge*. Trans. Alan M. Sheridan Smith. London, New York: Routledge.
- . 1980. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. London: Harvester Press.
- Heritage, J. and Greatbatch, David. 1991. On the Institutional Character of Institutional Talk: The Case of News Interviews. In: *Talk and Social Structure: Studies in Ethnomethodology and Conversation Analysis*, eds. Deirdre Boden and Don Zimmermann. Oxford: Blackwell. 93-126.
- Hintikka, Jaakko. 1973. *Logic, Language-Games and Information. Kantian Themes in the Philosophy of Logic*. Oxford: Clarendon Press.
- . 2000. Game-Theoretical Semantics as a Challenge to Proof Theory. *Nordic Journal of Philosophical Logic* Vol. 4: 127-141. Available from: <https://pdfs.semanticscholar.org/1a1e/1d6da68a32c9071ecf02679bed637f2cb8d3.pdf>. (Accessed on 12th December 2019).
- Hintikka, J. and Kulas, Jack. 1983. *The Game of Language. Studies in Game-Theoretical Semantics and Its Applications*. Dordrecht: D. Reidel.
- Kita, Małgorzata. 1998. *Wywiad prasowy. Język – gatunek – interakcja*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Luce, Duncan R. and Raiffa, Howard. 1957/1958. *Games and Decisions*. New York: John Wiley & Sons.
- Liotard, Jean-François. 1979/1991. *The Postmodern Condition. A Report on Knowledge*, Trans. Geoff Bennington and Brian Massumi. „Theory and History of Literature”, 10. Manchester: Manchester University Press.
- Montgomery, Martin. 2011. The Accountability Interview, Politics and Change in UK Public Service Broadcasting. In: *Talking Politics in Broadcast Media: Cross-Cultural Perspectives on Political Interviewing, Journalism and Accountability*, eds. Mats Ekström and Marianna Patrona. Amsterdam: John Benjamins. 33-55.
- Neumann von, John and Morgenstern, Oskar. 1944/1953. *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton: Princeton University Press.
- Saussure de, Ferdinand. 1916/1959. *Course in General Linguistics*. Trans. Wade Baskin. New York: McGraw Hill.
- Schopenhauer, Arthur. 1902. *The Art of Controversy*. Trans. [T. Bailey Saunders](#). New York: A.L. Burt Company. Available from: https://onemorelibrary.com/index.php/en/?option=com_djclassifieds&format=raw&view=download&task=download&fid=14618. (Accessed on 30th December 2019).
- . 1893/2010. *Erystyka czyli sztuka prowadzenia sporów*. Kraków: Verso.
- Wittgenstein, Ludwig. 1953/1958. *Philosophical Investigations*. Trans. Gertrude E. M. Anscombe, eds. Gertrude E. M. Anscombe and Rush Rhees. Oxford: Basil Blackwell. Available from: <https://static1.squarespace.com/static/54889e73e4b0a2c1f9891289/t/564b61a4e4b04eca59c4d232/1447780772744/Ludwig.Wittgenstein.-.Philosophical.Investigations.pdf>. (Accessed on 2nd October 2019).